

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KORUMA SİSTEMLERİ

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS SYSTEM

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, doğurduğu acı sonuçların etkisi ile insan haklarının korunması meselesinin ulusal boyuttan uluslararası boyuta dönüşmeye başladığı bir dönem olmuştur. İnsan haklarının uluslararası alanda korunması bakımından 26 Ekim 1945'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Antlaşması, dönüm noktasıdır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın özüne ve ruhuna bakıldığında aslında Antlaşma ile sağlanmak istenen temel amacın uluslararası barış ve güvenliğin korunması olduğu söylenebilir. Devletlerin yaşanılan ve etkisi geri döndürülemez şekilde büyük olan savaşların sonucunda uluslararası barışı sağlamanın yolunun insan haklarının uluslararası anlamda korunmasından geçtiğini fark etmeleri ile insan hakları evrensel bir boyut kazanabilmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile "bireyler" de "devletler" gibi uluslararası hukukun öznesi haline gelmiştir. Böylece bireylerin de uluslararası anlamda özne olmanın getirdiği hak sahibi olma ve yükümlülük altına girme özelliklerine sahip olabilecekleri kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası hukuk, insan hakları, koruma sistemleri, Birleşmiş Milletler

ABSTRACT

The era after the Second World War was a period in which the issue of the protection of human rights began to change from the national dimension to the international dimension due to the painful consequences of the Second World War. The United Nations Agreement, which entered into force on October 26, 1945, was a milestone for the protection of human rights in the international arena. Looking at the spirit and essence of the United Nations Agreement, it can be said that the main purpose of the agreement is to protect international peace and security. As a result of the wars that experienced and irreversibly influenced, human rights have gained a universal dimension by realizing that the way to achieve international peace is through international protection of human rights. With the entry into force of the United Nations Agreement, "individuals" have become the subjects of international law, such as "states" and it is accepted that they may have the rights and obligations of being subject to international law.

Keywords: International law, human rights, protection systems, The United Nations

* Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Örgütü, insan haklarının evrensel boyuta taşınmasının temellerini atmıştır. Birleşmiş Milletler uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve devamı için gerekli görülen insan haklarının geliştirilerek desteklenmesinde büyük bir rol üstlenmiştir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın giriş bölümü örgütün insan haklarının uluslararası anlamda korunması bakımından üstlendiği rolü ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın giriş bölümü "*Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, ... , tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak, bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya karar verdik...*"¹ demektedir. Antlaşma'da, giriş bölümünün yanı sıra maddeler içinde yapılan doğrudan düzenlemelerle de insan hakları kavramına yer verildiği görülmektedir.

Bu çalışmada Birleşmiş Milletler'in insan haklarının uluslararası alanda korunmasında üstlendiği rolü işlenecektir. Bu kapsamda öncelikle genel olarak Birleşmiş Milletler ve insan hakları meselesine değinilecek, sonra İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin önemi açıklanacak, sözleşme içi sistem anlatılacak, ardından sözleşme dışı sistem birimi anlatılarak çalışmanın ana metni tamamlanacaktır.

2. GENEL OLARAK BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ve İNSAN HAKLARI

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın oluşturulması, insan haklarının uluslararası düzeyde korunması bakımından bir dönüm noktası olmuş-

¹ <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, Erişim Tarihi: 15.04.2019

tur.² Birleşmiş Milletler'in kurulmasının asıl amacının uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olduğu düşünüldüğünde insan hakları anlamında Antlaşma'da kullanılan ifadeler genel olarak teşvik etmek, geliştirmek vs. şeklindedir. Bu durum Antlaşma'nın ne kadar bağlayıcılığı olacağı ve insan haklarının genel geçer biçimde ele alınmasının doğru olup olmadığı konularında Antlaşma'nın eleştirilere uğramasına neden olmuştur. Kanaatimce Birleşmiş Milletler Antlaşması hukuki niteliği itibari ile çok taraflı bir antlaşmadır. Kurucu üyeler tarafından Antlaşma karşılıklı yükümlülükler doğuracak şekilde yapılmış ve sonradan diğer devletlerin de Antlaşma'ya bu yükümlülükler çerçevesinde katılımı gerçekleştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'na bakıldığında insan haklarının korunmasına ilişkin yetkili bir organ öngörülmemiştir. Ancak üye devletler Antlaşma'nın 55. maddesinde belirtilmiş olan amaçlara ulaşmak için Antlaşma'nın 56. maddesi ile gerek birlikte gerekse ayrı ayrı örgütle işbirliği içerisinde hareket etmekle yükümlü kılınmıştır. Antlaşma'da kullanılan dil ile üye devletlere, insan haklarının uluslararası alanda korunması konusunda düşen yükümlülük ifade edilmiştir. Durum böyle olsa bile bir "genel açıklama" niteliğindeki bu belgenin devletlere uyması zorunlu yükümlülükler getirip getirmediği devletler hukuku bakımından tartışmaya açıktır.³

Birleşmiş Milletler Antlaşması'na getirilen bir diğer eleştiri ise insan haklarının uluslararası alanda korunması bakımından genel geçer ifadeler kullanıldığı noktasındadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın asıl amacının uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğu düşünüldüğünde insan haklarının daha genel ifadelerle düzenlenmesinin kabulü gerekmekte, Antlaşma'ya insan haklarını uluslararası düzleme taşıyan ve bireyi uluslararası hukukun öznesi haline getiren insan hakları hareketinin başlangıcı olarak bakmakta fayda vardır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı incelediğimizde giriş bölümünün yanında altı ayrı maddede insan haklarına ilişkin doğrudan düzenleme getirildiğini görmekteyiz. Giriş bölümünde temel insan haklarına, insan

² Ayhan Döner, İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Ve Avrupa Birliği Sistemi, Ankara 2003, s. 35.

³ Demirel' den aktaran İlyas Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Astana Yayınları, 2015, s. 173.

kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların, büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inanca vurgu yapılmış, Antlaşma ile bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcanmaya karar verildiğine değinilmiştir.

Birleşmiş Milletler'in amaçları 1. maddenin 3. fıkrasında “*Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmeye ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak.*” şeklinde belirtilmiştir.

Antlaşma'nın 13. maddesinde insan haklarına ilişkin ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan hakları ile temel özgürlüklerden yararlanmasını kolaylaştıracak araştırmalar yapılması genel kurulun görevleri arasında sayılmıştır.

55. maddenin (c) bendinde Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İş Birliği başlığı altında Birleşmiş Milletler'in görevlerinden birinin ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine bütün dünyada etkin bir biçimde saygı gösterilmesini kolaylaştırmak olduğu belirtilmiştir. Daha öncede değindiğimiz gibi Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 56. maddesi üye devletleri, 55. maddedeki amaçları gerçekleştirmekle tek tek ve birlikte Birleşmiş Milletler ile birlikte hareket etmeye yükümlü kılmaktadır.

Antlaşma'nın insan hakları konusunda getirdiği düzenlemelerden beşincisi ise Ekonomik ve Sosyal Konsey'in görev ve yetkilerini düzenleyen 62. maddedir. Maddenin 2. fıkrası “*Konsey, herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine etkin bir biçimde saygı gösterilmesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabilir.*” şeklindedir.

Antlaşma'da konuya ilişkin maddesel sıralamada yapılan bir diğer düzenleme 68. maddededir. Antlaşma, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in insan haklarının ilerletilmesi amacıyla komisyonlar kurabileceğini kabul etmiştir. Yapılan son düzenlemede vesayet rejiminin temel hedefleri

arasında, ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesini teşvik etmek ve dünya halklarının karşılıklı bağımlılığını geliştirmek gerekliliğine yer verilmiştir.

3. İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ

Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Genel Kurul, insan haklarına ilişkin ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan hakları ile temel özgürlüklerden yararlanmasını kolaylaştıracak araştırmalar yapmayı görev edinmiştir. Genel Kurul bu doğrultuda çalışmalara başlamış, Ekonomik ve Sosyal Konsey'i konuyla ilgili görevlendirmiştir. Genel Kurul'ca görevlendirilen Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 1946 yılında İnsan Hakları Komisyonu kurulmuş, Komisyon çalışmalarına 1947 yılında başlamıştır.

İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanmış olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (İHEB) Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unca 10 Aralık 1948 tarihinde yapılan oylama sonucu 48 olumlu, 8 çekimser oy ile kabul ve ilan edilmiştir. Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi konusunda Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unda olumlu oy kullanan devletlerden biridir. Bildiri uluslararası bir antlaşma niteliğinde olmamasına rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunarak kabul edilmiş, 27 Mayıs 1949 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak ilan edilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile ilk kez insan hak ve hürriyetleri uluslararası boyutta sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. İHEB ile insan hakları konusunda devletler uluslararası ortak bir temelde buluşmayı amaç edinmişlerdir. İnsan hakları konusunda tüm devletler için geçerli olacak tanımlamalar, kavramlar ve ölçütler belirlenmek istenmiştir. İHEB, BM Antlaşması'nın insan haklarına ilişkin maddelerinin yorumlanmasında "üstün bir rehber" görevi görmüştür.⁴ İHEB hakların devletlere karşı korunması noktasında herhangi bir koruma mekanizması

⁴ Verdırime' den aktaran Tacettin Çalık, "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 1, 2016, s. 77.

öngörmemiştir. İHEB, üye devletlerden bildiriadaki hakların tüm dünyada uygulanması için çaba sarf etmesini istemektedir. İHEB, kendinden sonra gelen ulusal ve uluslararası düzenlemenin temelini oluşturduğu için önemlidir. Herhangi bir koruma mekanizması öngörmese de bağlayıcı ve koruma mekanizmasına sahip antlaşmaların yapılmasına temel sağlamıştır. Örneğin, İHEB'in kabulü, BM'nin insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının yükseltilmesi ve teşvik edilmesi yolunda attığı ilk adım olmuştur.⁵ İHEB, insan haklarının devletlerin iç hukuklarına aktarılması konusunda ve soyut ilkelerin somut kurallara dönüştürülmesinde yol gösterici belge olma rolünü üstlenmiştir.⁶

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi hukuki niteliği itibari ile bir Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararıdır. Hatta Genel Kurul'un insan haklarının uluslararası alanda korunması bakımından almış olduğu ilk karar da denilebilir. Genel Kurul kararları yapıları gereği bağlayıcı olmayıp üye devletler için öneri niteliği taşımaktadır. İHEB de bir Genel Kurul kararı olduğu için hukuken bağlayıcı değildir. Ancak uluslararası hukuk dünyasında genel kabul gören görüş İHEB'in BM Antlaşması'nın 55, 56. maddeleri anlamında örf adet hukuku haline geldiğidir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, başlangıç bölümü ve 30 maddeden oluşmaktadır. 1-21. maddeler arasında kişilik hakları ve siyasal özgürlükler düzenlenmiştir. Klasik temel insan haklarından olan yaşam hakkı, işkence yasağı gibi hakların yanında konut edinme, vatandaşlık ve sığınma hakkı gibi haklar da İHEB'de yerini almıştır. 22. ve 27. maddeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel haklar düzenlenmiştir. İHEB madde 28'e "*Herkesin bu Bildirge'de öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.*" düzenlemesi getirilmiştir. Burada bireylerin kendilerine tanınan hakları kullanabilmeleri için belirli standartların da sağlanması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bildiri'nin son iki maddesinde bireyin topluma karşı ödevlerinden

⁵ Schmidt' den aktaran Tacettin Çalık, "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 1, 2016, s. 78.

⁶ Esra Demir, "İnsan Haklarının Evrenselliği Görüşü Karşısında Kültürel Rölativizm", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 3, 2008, s. 211.

bahsedilmekle birlikte hak ve özgürlüklerin ne şekilde sınırlanabileceği anlatılmaktadır.

4. SÖZLEŞME İÇİ SİSTEM

Dayanağını bir sözleşmenin onaylanmış olmasından ve bu sözleşmeyle öngörülen özel denetim organının yetkisinin tanınmış olmasından alan sistem, sözleşme içi denetim sistemidir.⁷ Sözleşme içi sistemde bir sözleşme, bu sözleşmenin belirli aşamalardan geçmesi, belirli aşamalardan geçtikten sonra ülkeler bakımından bağlayıcılık kazanması ve özel denetim organları olması söz konusudur. Sözleşmeler imzalama, onaylama ve yürürlüğe girme aşamalarından geçerek ülkeler için bağlayıcılık kazanmaktadır. Birleşmiş Milletler boyutundan baktığımızda insan hakları ile ilgili düzenlenen sözleşmelerin önemli bir kısmı şu şekildedir;

- Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
- Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- Çocuk Hakları Sözleşmesi
- Engelli Bireylerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme

⁷ İlyas Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Astana Yayınları, 2015, s. 282.

- Bütün Kişilerin Zorla Kaybettirilmeden Korunması Uluslararası Sözleşmesi

- Bütün Göçmen İşçilerin ve Onların Aile Üyelerinin Haklarının Korunması Uluslararası Sözleşmesi

4.1. 1966 İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ (İKİZ SÖZLEŞMELER)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na İnsan Hakları Komisyonu'na insan hakları alanında uluslararası koruma mekanizmasını içeren sözleşme hazırlama görevi verilmiş, Komisyon tarafından hazırlanan sözleşme taslağı ise doğu-batı bloğu arasında yaşanan çatışmalar sebebi ile birlik sağlanamadığından uzun süre kabul edilememiştir. Komisyon'ca bloklar arasındaki çatışmaların devam etmesi sebebi ile yaklaşık 12 yıl aradan sonra hazırlanabilen iki ayrı sözleşme taslağı da BM Genel Kurulu'na 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilerek Birleşmiş Milletler üye devletlerinin imza ve onayına sunulabilmiştir.

Sözleşme'nin yürürlüğe girme şartlarını düzenleyen maddelere bakıldığında iki sözleşme için de BM Genel Sekreterliği'ne 35 devletin onay ve katılma belgesini sunma şartı arandığı ve bu tarihten itibaren üç ay süre geçtikten sonra sözleşmelerin yürürlüğe girebileceğinin düzenlendiği görülmektedir. Bu sebeple her iki Sözleşme ancak 1976 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir.

Hem Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin hem de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin İHEB'e atıfta bulunduğu, fikirleri temel aldığı söylenebilir. Bunun yanı sıra İHEB'de bulunmayan haklar da ikiz Sözleşmelere dâhil olmuştur.

4.1.1. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, İHEB'de yer alan hakları bir sözleşme şeklinde listelemiştir ve bu haklara bağlayıcı nitelik kazandır-

mıştır.⁸ Sözleşme'nin 2. maddesinde üye devletlerin sözleşmeyle bağlı olmaları konusu düzenlenmiştir. Sözleşme'nin 2. maddesi sözleşmeye taraf olan tüm devletlere, kendi ülkesinde yaşayan ve yargı yetkisine tabi olan bütün bireylere hiçbir ayırım gözetmeksizin sözleşmede tanınan hakları sağlama ve bunlara saygı gösterme sorumluluğunu yüklemiştir.⁹ 2. madde “Sözleşmeye taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi her hangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı ve bu sözleşmede tanınan haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.” demektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası ile Sözleşme'ye taraf devletlere getirilen bir diğer yükümlülük ise kendi anayasa ve iç hukuklarını Sözleşme'yle uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmelerinden ibarettir.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde düzenlenen hakların bir bölümü sınırlanabilir, bir bölümü ise mutlak haklardan oluşmaktadır. Sözleşme'de genel sınırlama sebeplerinin düzenlenmesinin yanı sıra, hakka ilişkin düzenleme getiren ilgili maddelerin her birinde ayrıca sınırlama sebeplerine ilişkin düzenlemeye gidilmiştir. Genel sınırlama sebeplerini dikkate alırsak MSHS, söz konusu hakların yalnızca yasalarda belirtilen şekillerde sınırlanabileceği ve bu sınırlamaların ancak ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını ve ahlakını ya da başkalarının haklarını ve özgürlüklerini korumak için sınırlanabileceğini kabul etmektedir. Sınırlamalara ilişkin genel hüküm sözleşmenin 4. maddesinde düzenlenmiş, madde bazında düzenlenen özel sınırlama sebeplerinde ölçüt olarak genellikle “demokratik toplum gereklerine uygunluk” ifadesi kabul edilmiştir.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, düzenlemiş olduğu hakların ve özgürlüklerin uygulanmasını denetlemek ve bunlara taraf devletlerin uyup uymadığını izlemek amacıyla, bir “İnsan Hakları Komitesi” kurul-

⁸ Halil Kalabalık, İnsan Hakları Hukuku, Ankara 2009, s. 71

⁹ Halil Kalabalık, İnsan Hakları Hukuku, Ankara 2009, s. 71

masını öngörmüştür.¹⁰ Komite üyeleri seçildikten sonra, bağlı oldukları devletin temsilcisi olarak değil, kendi kişisel nitelikleri ile görev yaparlar. Böylece onların hiç değilse bir ölçüde bağımsızlığı sağlanarak Komite'ye "devletler üstü" bir görünüm kazandırılmak istenmiştir.¹¹ İnsan Hakları Komitesi'nin görevleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Devletlerin vermiş olduğu zorunlu raporların incelenmesi
- Üye devletler tarafından yapılan bildirimleri kabul etme ve inceleme
- Bireylerin yapmış olduğu bildirimleri kabul etme ve inceleme
- Genel kurula yıllık rapor sunumu
- Sözleşmenin uygulanmasını kolaylaştırmak için gerektiğinde açıklayıcı yorum yapma

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile İnsan Hakları Komitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren üç ayrı koruma mekanizması öngörülmüştür. Bunlar;

- Devlet başvurusu yolu ile denetim
- Rapora dayalı denetim
- Bireysel başvuru

Rapora dayalı denetim mekanizmasının sık ve diğerlerine oranla daha kolay kullanılan bir denetim yolu olduğu söylenebilir. Uluslararası bir sözleşmeyi imzalayıp onaylayan her devlet, ilgili komitelere, onay tarihinden itibaren bir yıl ya da iki yıl içerisinde (komiteler arasında fark-

¹⁰ Halil Kalabalık, İnsan Hakları Hukuku, Ankara 2009, s. 71

¹¹ Münci Kapani, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, Şubat 1987, s. 31

lık arz edebilir) bir başlangıç raporu ve daha sonra belli periyodlarla dönemsel raporlar sunmak zorundadır.¹²

Devletler; vermiş oldukları başlangıç raporlarında iç hukuklarındaki insan haklarına ilişkin düzenlemeleri anlatmalı, hak ihlali durumunda gidilebilecek yargısal ve idari yollar hakkında BM'ye bilgi vermelidirler. Başlangıç raporlarından sonra devletlerce verilecek dönemsel raporlarla sistemin imzacı ülkelerdeki uygulama durumu hakkında bir gözlemde bulunmak amaçlanır.¹³

Devletlerden alınan raporlar komitelerce incelemekte ve tartışılmaktadır. İncelemeden sonra ilgili devlete tavsiyede bulunma durumu söz konusu olup komitelerce tavsiyelere uyulması beklenilmektedir. Sözleşmelere uyulmama durumunda bir yaptırımın öngörülmemiş olması ve üye devletlerce sunulan raporların hem zamanında sunulmaması hem de gelişigüzel sunulması rapor mekanizmasına getirilen eleştirilerdendir.¹⁴

Koruma mekanizmalarından bir diğeri devlet başvurusu yolu ile denetim usulüdür. Bu usul bir devletin diğeri bir devlete karşı, taraf olunan insan haklarına ilişkin sözleşmenin yerine getirilmediği sebebiyle şikâyet usulüdür. Devlet başvurusu yoluyla denetim usulü 41. maddede düzenlenmiştir. Taraf devletlerin devlet başvurusu yoluyla denetim usulünü kullanabilmeleri için sağlanması gerekli ön şartlara maddede yer verilmiştir. Maddeye göre devlet başvurusu yoluyla denetim usulünün kullanılabilmesi için öncelikle hem şikâyet eden hem de şikâyet edilen devletin, Komite'nin özel yetkisini kabul etmiş olması gerekmektedir. Sağlanması gereken diğeri ön şart, Komite'nin önüne getirilen bir konunun Komite tarafından ele alınabilmesi için uluslararası hukuk tarafından genel olarak kabul edilmiş her türlü iç hukuk başvuru yollarının izlenmiş ve tüketilmiş olmasıdır.

¹² Bülent Algan / Refik Tiryaki, "Uluslararası Hukuk Açısından Uluslararası Organizasyonlar Ve İnsan Haklarının Korunması: Birleşmiş Milletler Örneği", Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 119-120

¹³ İlyas Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Astana Yayınları, 2015, s. 186.

¹⁴ Bkz. İlyas Doğan, İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Astana Yayınları, 2015, s. 188.

Devlet başvurusu yolu ile denetim usulünde sözleşmeye taraf devletlerden birisi, diğer bir taraf devletin sözleşme hükümlerini yerine getirmedeği kanaatine sahipse, durumu yazılı bir bildirimle ilgili devlete bildirir. Bildirim alan devletin üç ay içerisinde, yazılı olarak gerekçesini bildirme ve açıklama yapma yükümlülüğü vardır (m. 41/1-a). Yapılan açıklamanın ve bildirilen gerekçenin tatmin edici olması durumunda sorun ortadan kalkar. Eğer bu devletler ilk bildirimden itibaren altı ay içerisinde uzlaşamazlarsa, taraflardan birisi karşı devlete durumu bildirmek suretiyle konuyu İnsan Hakları Komitesi'ne götürebilmektedir (m. 41/1-b). Komite ise önüne gelen başvurularda daha çok tarafsız uzlaştırmacı, arabulucu sıfatı ile hareket etmeye çalışmakta; uzlaştırmaya geçmeden önce kabul edilebilirlik ve maddi gerçeğin irdelenmesi noktalarında inceleme yürütmektedir.

Bir diğer koruma mekanizması olan bireysel başvuru usulünde İnsan Hakları Komitesi bakımından bireysel başvuru mekanizmasına bakıldığında, MSHS'ye Ek Seçimlik Protokol ile getirilen bu usulün uygulanabilmesi için, ilgili devletin Seçimlik Protokol'e taraf olması gerektiği görülmektedir. Yalnızca MSHS'ye taraf olmak bireysel başvuru mekanizmasının işlemesi için yeterli sayılmamaktadır.¹⁵ Ancak protokolü kabul eden devletlerin istedikleri zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne yapacakları yazılı bir bildirimle protokolü tek taraflı olarak feshetme hakları olduğu, feshin bildirimden itibaren üç ay geçmesi ile hüküm doğurduğu unutulmamalıdır. Yapılan bireysel başvuruların kabul edilebilmesi için öncelikle (Ek Protokole göre) iç hukuk yolları tüketilmiş olmalı, başvuranın kimliği belirli olmalı, başvuru hakkın kötüye kullanılması niteliği taşımamalı ve ilgili şikâyet konusu, devlet başvurusu yoluyla denetim ya da rapora dayalı denetim usulü ile çözülmüyor olmalıdır.

Başvurular kabul edildikten sonraki sürece bakıldığında, Komite, kabul edilen başvuruları, şikâyet edilen devlete bildirir. Şikâyeti öğrenen devlet, altı ay içinde görüşlerini Komite'ye iletir. Komite, bireysel başvuruyu ilgili devletten almış olduğu görüş ve belgeler ışığında kapalı otu-

¹⁵ Ayhan Döner, İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Ve Avrupa Birliği Sistemi, Ankara 2003. S.46

rumlarda inceler. Komite, inceleme sonucunda varmış olduğu görüşlerini ilgili devlete ve başvuru sahibine gönderir ve kamuoyuna duyurur (Ek Protokol m. 4, 5/4).

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yer alan klasik hakların (1. kuşak haklar) genişletilerek pozitif hukuka girmesinin başlangıcı olmuştur.¹⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde düzenlenmeyen MSHS'de düzenlenen haklardan biri Sözleşme'nin 1. maddesinde düzenlenen "*Self Determination*" hakkıdır. Bunun halkların kendi kaderini tayin etme hakkı olduğu söylenebilir.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile koruma altına alınan diğer hak ve özgürlüklerden bazıları şunlardır; yaşam hakkı (m. 6), işkence yasağı (m. 7), zorla çalıştırma yasağı (m. 8), özgürlük ve güvenlik hakkı (m. 9), tutulanların hakkı (m. 10), borç nedeniyle hapis yasağı (m. 11). Yukarıda sayılan maddelerin yanı sıra Sözleşme, seyahat özgürlüğü (m. 12), yabancıların sınır dışı edilmelerine karşı usuli güvenceler (m. 13), adil yargılanma hakkı (m. 14), kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi (m. 15), kişi olarak tanınma hakkı (m. 16), özel hayatın gizliliği ilkesi (m. 17), düşünce, din, vicdan özgürlüğü (m. 18), ifade özgürlüğü (m. 19), ailenin korunması (m. 23), örgütlenme özgürlüğü (m. 22), çocuk hakları (m. 24), hukuk önünde eşitlik ilkesi (m. 26) ve azınlıkların korunması (m. 27) konularını da düzenlemiştir.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 2000 yılında Türkiye tarafından imzalanarak 2003 yılında sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanunla iç hukukun bir parçası haline getirilmiştir. MSHS'ye bağlı olan Seçmeli Protokol ve İkinci Seçmeli Protokol de Türkiye tarafından 2004 tarihinde imzalanmış, 2006 tarihinde onaylanmıştır. 1982 Anayasamızın 90. maddesi gereği (Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.) MSHS, Seçmeli Protokol ve İkinci Seçmeli Protokol Türkiye açısından bağlayıcıdır.

¹⁶ M. Emin Çağırın, Uluslararası Alanda İnsan Hakları, Barış Kitap, Ankara, 2011, s. 94.

4.1.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

Sözleşme başlangıç bölümü, 31 madde ve beş bölümden oluşmaktadır. Uluslararası düzlemde ikinci kuşak hakları topluca düzenleyen tek belge Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'dir.¹⁷ Sözleşme'de yer alan haklardan bazıları şöyle sıralanabilir: Çalışma hakkı (madde 6), sendika kurma hakkı (madde 8), sosyal güvenlik ve sigorta hakkı (madde 9), beslenme, giyim ve barınma hakkı (madde 11), eğitim hakkı, ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması (madde 13).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne baktığımızda haklar noktasında iki sözleşmenin birbiri ile kesişen yanları vardır. Her iki sözleşmenin 1. maddesinde self determinasyon hakkının korunması amaçlanmıştır. Her iki sözleşmede 2. madde ayrımcılık yasağını, 3. madde cinsiyet eşitliğini düzenlemektedir.

Sözleşme'ye göre her taraf devlet, kendi ülkesinde yaşayan ve yargı yetkisi kapsamındaki bütün bireylere, hiçbir ayırım gözetmeksizin Sözleşme'nin tanıdığı hakları sağlamak ve bunlara saygı göstermek zorundadır. ESKHS'nin 2. maddesi ile taraf devletlere getirilen yükümlülük ve ilgili madde *"Bu Sözleşme'ye taraf her devlet, gerek kendi başına ve gerekse uluslararası alanda özellikle ekonomik ve teknik yardım ve işbirliği vasıtasıyla bu Sözleşme'de tanınan hakları mevcut kaynakları ölçüsünde giderek artan bir şekilde tam olarak gerçekleştirmek için, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dâhil, gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder."*¹⁸ demektedir. Bu bakımdan, Sözleşme taraf devletlere, bireylere yönelik doğrudan doğruya kullanılabilir hukuki bir yükümlülük yüklemek yerine, devletlere *"yön gösterici"* nitelikte bir yükümlülük doğurmaktadır.¹⁹

¹⁷ Mehmet Semiz Gemalmaz, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 352

¹⁸ http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf erişim tarihi: 01.10.2019

¹⁹ Enver Bozkurt, İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü, Ankara 2003. s. 68.

Sözleşme'ye göre devletler bireylerin sosyal, ekonomik, kültürel hak ve özgürlüklerini ancak kanunlar aracılığı ile sınırlayabilecekler, bunu yaparken de hakların niteliği ile bağdaşmasına ve demokratik bir toplumda genel refahın yükseltilmesi esaslarına dikkat edeceklerdir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma mekanizmalarına baktığımızda sözleşmenin orijinal metniyle getirilen denetim yöntemi sadece raporlamadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2008 tarih ve 63/117 sayılı kararıyla kabul ettiği Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Seçmeli Protokol 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol ile bireysel başvuru ve devletlerarası başvuru usulleri getirilmiştir.

Bu bağlamda Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından ülke raporlarının incelenmesi hususunda yardım niteliği sağlaması amacıyla 1985 yılında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin kurulması önemli bir gelişme olup, dikkat verilmelidir. Komite 18 uzmandan oluşmakta, devletler tarafından gönderilen raporları inceleyip bunun sonucunda hazırladığı raporu her yıl Ekonomik ve Sosyal Konsey'e sunmaktadır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 2000 yılında Türkiye tarafından imzalanarak 2003 yılında sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanunla iç hukukun bir parçası haline getirilmiştir. Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 2008 tarihinde 63/117 sayılı kararıyla kabul ettiği protokole taraf değildir.

4.2. DİĞER SÖZLEŞMELER

4.2.1. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Genel Kurul'un 21 Aralık 1965 tarihinde almış olduğu 2106 (XX) sayılı kararı ile 174 ülke tarafından kabul edilmiş ve

4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁰ Bu Sözleşme'nin kabulüyle birlikte, uluslararası toplum artık ırk ayrımcılığıyla mücadelede önemli bir yasal dayanağa sahip olmuştur.

İrk ayrımcılığı 1. maddede “*Siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacıyla ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih.*” şeklinde düzenlenmiştir. İrk ayrımcılığının tanımını yaptıktan sonra Sözleşme, taraf devletlerin bu konuya ilişkin yükümlülüklerini 6 maddede ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Genel olarak devletlerin yükümlülükleri, ırk ayrımcılığı hareketleri ve uygulamalarına girmemek, hükümet politikaları ile ulusal ve yerel politikaları gözden geçirmek şeklindedir.

İşbu sözleşmenin denetim mekanizmasını İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi üstlenmektedir. Komite'nin temel görevi, taraf devletlerin Sözleşme'nin ülkelerinde uygulanmasına ilişkin hazırladıkları raporları incelemektir. Komite'nin diğer denetim mekanizmaları devlet başvuruları ve bireysel başvuru usulüdür.

Türkiye, Sözleşme'yi 13 Ekim 1972 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme'nin onaylanmasını uygun bulan 4750 sayılı Kanun, 9 Nisan 2002 tarih ve 24721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgeleri 16 Eylül 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Sözleşme Türkiye bakımından 16 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹

Türkiye, Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca Türkiye'nin diplomatik ilişkisi bulunan taraf devletlere karşı uygulanacağını ve Sözleşme'nin

²⁰ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/kanuntbmmc086/kanuntbmmc08604750.pdf

²¹ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/116-her-turlu-irk-ayrmlcgnn-ortadan-kaldrlmasna-iliskin-uluslararası-sozlesme/> erişim tarihi: 01.05.2019

Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesel sınırları itibariyle onaylanmış bulunduğunu ifade eden iki beyanda bulunmuş ve Sözleşme'nin yorum veya uygulanmasıyla ilgili uyuşmazlıkların Uluslararası Adalet Divanı'na intikal ettirilmesini düzenleyen 22. maddesiyle bağlı sayılmayacağını ifade eden bir çekince koymuştur.²²

4.2.2. İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

İşkenceye Karşı Sözleşme, işkence yasağını ve işkence tanımını geniş bir şekilde düzenlemiş ve işkencenin önlenmesi için bir denetim mekanizması kurmuştur. İşkenceye Karşı Sözleşme, Genel Kurul'un 10 Aralık 1984 tarihinde almış olduğu 39/46 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 20 devletin onay ve katılma belgelerini BM Genel Sekreterliği'ne teslim etmesini takip eden otuzuncu günde 26 Haziran 1987'de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ile getirilen en önemli yenilik, bütün işkence, kötü muamele ve kötü davranışların, ülkelerin bir iç sorunu değil evrensel nitelikte bir problem olduğunun güçlü bir şekilde kabul edilmesi gerçeğidir.²³ Günümüzde işkence yasağının uluslararası örf adet hukuku haline geldiği ve mutlak haklardan olup hiçbir dönemde ve hiçbir şekilde askıya alınamayacağı kabul edilmektedir.

Sözleşme'nin 1. maddesinin birinci fıkrasında işkence terimi, “*bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir eylem nedeniyle, cezalandırmak amacıyla, bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası yahut onayıyla uygulanan fiziksel veya ruhsal ağır acı veya ıstırap verici bir eylem.*” olarak tanımlanmıştır. Bu maddeden anlaşıldığı üzere, işkence suçunun faili, bir kamu görevlisi veya bu sıfatla hareket edenler ile bu kişilerin teşviki, rızası ya da onayıyla bu fiili işleyenler olabileceklerdir.

²² <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/116-her-turlu-irk-ayrimgn-ortadan-kaldrlmasna-iliskin-uluslararası-sozlesme/> erişim tarihi: 01.05.2019

²³ Fatih Karaosmanoğlu, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012, s. 155.

İnsan onurunu ve değerini zedeleyen diğer davranışlar, Sözleşme'nin 16. maddesinde düzenlenmiştir. Sözleşme'ye taraf devletler, işkence ölçüsünde olmayan diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı davranış veya cezaları önlemekle sorumlu tutulmuştur.

İşkenceye Karşı Sözleşme'nin getirmiş olduğu denetim mekanizmalarına bakıldığında, bu görev İşkenceye Karşı Komite tarafından yerine getirilmektedir. Sözleşme'nin 17. maddesi uyarınca, Genel Kurul'un 39/46 sayılı kararıyla kurulan Komite, 1988 yılında denetleme faaliyetlerine başlamıştır. Kural olarak Komite, denetim görevini taraf devletlerin, Komite'nin denetim yetkisini tanımalarına bağlı olarak gerçekleştirebilmektedir.

İşkenceye Karşı Komite, İnsan Hakları Komitesi'nin kullandığı rapor usulü, devlet başvurusu ve bireysel başvuru usullerine ek olarak soruşturma usulünü de kabul etmektedir. "Soruşturma usulü", herhangi bir başvuruya gerek olmaksızın Komite'nin, taraf devletlerden birisinin ülkesinde sistematik bir şekilde işkence uygulandığına dair inandırıcı bir bilgiye sahip olması durumunda, resen inceleme yapma yetkisini ifade etmektedir. Komite, faaliyetleri hakkında Genel Kurul'a ve taraf devletlere yıllık faaliyet raporları sunmakla da yükümlüdür. Bununla birlikte, Sözleşme'nin imza, onay ve katılma aşamalarında, devletler soruşturma usulünü düzenleyen 20. maddeye çekince koyarak, kendilerini Komite'nin soruşturma usulü yetkisinin dışında bırakabilirler.

Sözleşmenin içeriğine ve düzenine baktığımızda başlangıcın yanında 33 maddeden ibaret olduğunu ve üç bölüm halinde düzenlendiğini görürüz. BM İşkenceye Karşı Sözleşme ile güvence altına alınan hakların düzenlenmesi sözleşmenin birinci bölümünde gerçekleşmiştir. İşkencenin tanımının yapıldığı yukarıda bahsi geçen birinci maddenin düzenlenmesi, bunun yanı sıra işkence suçları ile ilgili ülkeler arası karşılıklı yardım yapılacağı, işkence görenin tazminat isteme hakkı bu kısımda düzenlenen maddelerdir.

İşkenceye Karşı Komite, sözleşmenin ikinci kısmında düzenlenmiştir. Komite'nin denetim yetkisi, kural olarak, taraf devletin Komite'nin denetim yetkisini kabul etmesine bağlıdır. Dolayısıyla İşkenceye Karşı Komite'nin taraf devletin ülkesine periyodik ziyaretler yaparak sözleşme hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi yoktur.²⁴

Türkiye ilgili sözleşmeyi 25 Ocak 1988 tarihinde imzalamıştır. Yürürlüğe girme tarihi ise Türkiye'de 1988 tarihine tekabül etmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2002 tarih, A/RES/57/199 sayılı kararıyla kabul ettiği İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü ise Türkiye açısından 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

28 Ocak 2014 tarih ve 28896 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 9 Aralık 2013 tarih ve 2013/5711 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İhtiyari Protokol'de öngörülen görevleri yerine getirmek üzere ulusal önleme mekanizması olarak belirlenmiştir.²⁵ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun Ulusal Önleme Mekanizması ve işkence ve kötü muameleyle ilgili görevleri şunlardır:

a) Kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek ve bu yerlerdeki muamele ve koşulların iyileştirilmesi amacıyla ilgili makamlara tavsiyede bulunmak,

b) Ziyaretlere ilişkin raporları ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek ve Kurulca gerekli görülmesi durumunda kamuoyuna açıklamak,

c) Ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, il ve ilçe insan hakları kurulları ile diğer kişi, kurum ve kuruluşların bu gibi yerlere

²⁴ Fatih Karaosmanoğlu, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012, s. 157

²⁵ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/130-iskenceye-ve-diger-zalimane-gayriinsani-veya-kucultucu-muamele-veya-cezaya-kars-birlesmis-milletler-sozlesmesine-ek-ihtiyari-protokol/erişim-tarihi:01.10.2019>

gerçekleştirdikleri ziyaretlere ilişkin raporları incelemek ve değerlendirmek,

ç) Görev alanıyla ilgili mevzuat çalışmalarını izlemek, değerlendirmek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini ilgili mercilere bildirmek,

d) Ulusal önleme mekanizmasıyla ilişkili başvuruları incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek,

e) İşkence ve kötü muameleyle mücadele amacıyla bilgilendirme ve farkındalık yaratma çalışmaları yürütmek,

f) Cumhurbaşkanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na ve Başbakanlığa sunulmak üzere, işkence ve kötü muameleyle mücadele alanlarında yıllık raporlar hazırlamak,

g) Düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde özel raporlar yayımlamak,

ğ) İşkence ve kötü muamele alanındaki uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, alanındaki uluslararası kuruluşlarla ilgili mevzuat dâhilinde işbirliği yapmak,

h) İşkence ve kötü muamele alanında faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği yapmak.

ı) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinin uygulanmasını izlemek, bu sözleşmeler uyarınca kurulan inceleme, izleme ve denetleme mekanizmalarına Devletin sunmakla yükümlü olduğu raporların hazırlanması sürecinde, ilgili sivil toplum kuruluşlarından da yararlanmak suretiyle görüş bildirmek, bu raporların sunulacağı uluslararası toplantılara temsilci göndererek katılmak.

i) İşkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin başvuruları incelemek ve karara bağlamak.²⁶

4.2.3. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (kısaca CEDAW), Genel Kurul'un 18 Aralık 1979 tarihinde almış olduğu 34/180 sayılı kararıyla kabul edilmiş olup yirmi devletin onay ve katılım belgelerini BM Genel Sekreterliği'ne teslim etmesini takip eden otuzuncu gün olan 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler sisteminde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden sonra en fazla devlet tarafından onaylanan sözleşme olmuştur.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin temel amacı, kadınların hayatın her alanında eşit haklara sahip olmasını, bütün toplumlarda cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesini, kadınların kalkınmaya katkıda bulunmasını sağlamaktır.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde devlet başvurusu ve bireysel başvuru usullerine yer verilmeyerek yalnızca rapor usulü kabul edilmiştir. Denetim organı olarak "*Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi*" oluşturulmuştur (m. 17). Sözleşme'nin öngördüğü rapor mekanizması, 2000 yılında yürürlüğe giren Seçimlik Protokol ile güçlendirilmiştir. Bu Protokol, bireysel başvuru usulünü ve resen inceleme usulünü getirmiştir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Sözleşme Türkiye bakımından 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kadınlara Karşı Her Türlü

²⁶ <https://www.tihk.gov.tr/ulusal-onleme-mekanizmasi/> Erişim Tarihi: 01.10.2019

Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokol, 18 Eylül 2002 tarih ve 24880 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Türkiye bakımından 29 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4.2.4. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların sahip oldukları haklara ilişkin kapsamlı düzenlemeler getiren ilk ve en önemli temel belgedir. Bir noktadan bakıldığında çocuk haklarının insan hakları kavramından ayrı düşünülemeyeceği ortaya çıkmakta bu durum Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni doğal hukuk açısından anlamlı kılmaktadır. Sözleşme’ye göre on sekiz yaşını doldurmamış her insan çocuktur.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi bir giriş bölümü ve 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme’nin birinci kısmı çocuk haklarını içermektedir. Sözleşme’de düzenlenen en temel çocuk haklarına örnek olarak: Yaşam hakkı, eğitim hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, fırsat eşitliği temelinde çocukların eğitim hakkı, oynama, yaşına uygun eğlenceye bulunma hakkı verilebilir.

Sözleşme’nin uygulanması noktasında denetiminden sorumlu komite de kurulmuş olup sözleşmenin ikinci kısmında Komite’ye ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Devletler, çocuk haklarının uygulamaya geçirilmesine yönelik aldıkları tedbirleri içeren raporu, BM Genel Sekreteri aracılığı ile Çocuk Hakları Komitesi’ne düzenli sunmak zorundadır.²⁷ Sözleşme’nin oluşturduğu denetleme mekanizmasına bakıldığında, Sözleşme yalnızca rapor usulünü ve bireysel başvuru usullerini kabul etmekte, devlet başvurusu usulünü kabul etmemektedir.

Çocuk masum, duyarlı, bağımlı ve gelişmekte olan bir insan varlığıdır. Aynı zamanda meraklı, canlı ve umut doludur. Bu dönemini oynayarak, öğrenerek ve gelişerek geçirdiği takdirde hem kendisi mutlu olur, hem de ileride toplumun refahı ve mutluluğuna katkı sağlar. Bu nedenle, ülkeler gelişmek, barış ve refah için yaşamak istiyorlarsa çocuklarının

²⁷ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, m.44

sağlıklı büyümelerine ve yetenekleri doğrultusunda gelişmelerine önem vermek mecburiyetindedir.²⁸

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁹ Türkiye, Sözleşme’ye, Sözleşme’nin 17, 29 ve 30. maddelerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Lozan Barış Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tuttuğunu belirten bir çekince koymuştur.³⁰ Çocuk hakları bakımından, en kapsamlı sözleşmelerden birisi olan Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler’e üye olan 193 ülke tarafından onaylanmış olması bakımından, uluslararası toplumda en çok devlet tarafından onaylanmış insan hakları anlaşması olma niteliğini taşımaktadır.

5. SÖZLEŞME DIŞI SİSTEM

Dayanağını bir sözleşmenin onaylanmasından almayan, kuruluş belgesini kabul ederek kuruluş üyelik ilişkisinden alan sistemdir. Bir diğer deyişle; Birleşmiş Milletler sistemi içinde, BM Antlaşması temelinde ve ana organların kararları doğrultusunda oluşturulan mekanizmalara “sözleşme dışı koruma mekanizmaları” denilmektedir.³¹ Bu tanımdan hareket ettiğimizde Sözleşme dışı BM sisteminin hukuksal dayanakları olarak BM Antlaşması ile İHEB karşımıza çıkmaktadır. Hukuksal dayanaklara ek olarak, 1993 Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda kabul edilen Viyana Bildirgesi ve Eylem Planı, Sözleşme Dışı BM sistemi içinde kalan usullerin güçlendirilmesine atıf yapmaktadır.³²

²⁸ Emine Akyüz, Çocuk Hukuku Çocuk Hakları ve Korunması, Pegem Akademi, 2012, Ankara, s. 1.

²⁹ <http://www.cocukhaklarizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-hak-larina-dair-sozlesme> Erişim Tarihi: 29.10.2019

³⁰ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/content/124-cocuk-haklarna-dair-sozlesme/> Erişim Tarihi: 01.10.2019

³¹ Dr. Abdurrahman Eren, Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması Uluslararası Korunma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.264

³² Fatih Karaosmanoğlu, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012, s. 136-137

Çalışmanın bu kısmında sözleşme dışı sistem konusu incelenirken ilk olarak Özel Usuller anlatılacaktır. Daha sonra Genel Usuller başlığı altında BM yetkili organlarınca geliştirilen 1235 ve 1503 insan haklarını koruma mekanizmaları ele alınacaktır.

5.1. ÖZEL USULLER

Birleşmiş Milletler Antlaşması temelinde oluşturulmuş olan özel raportör, temsilci ya da çalışma grubu şeklinde uzmanlardan oluşan özel yöntemler, BM'ye üye tüm ülkelerde, herhangi bir sözleşme ile bağlı olmadan, genel olarak insan haklarının durumunu tespit etmeye yarayan sözleşme dışı mekanizmalardır.³³

İnsan Hakları Komisyonu'nun oluşturduğu konu temelli çalışma gruplarının arasında “işkence yahut kötü muamele”, “silahlı çatışma ortamında kalan çocuklar”, “çocuk pornografisi”, “kayıp kişiler”, “keyfi tutuklamalar” yer almaktadır. Diğer ülkeler yanında Türkiye'nin de incelemeye tabi olduğu insan hakları konularında özel raportörler tarafından raporlar hazırlanmıştır. Türkiye hakkında hazırlanan rapor konularına örnek olarak “yargının bağımsızlığı” (1994), “düşünce özgürlüğü” (1993), “dinsel hoşgörüsüzlük” (1986), “işkence ve kötü muamele davranışları” (1985)³⁴, verilmele birlikte örneklerden biri aşağıda özetlenmiştir.

Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezalandırmaya ilişkin Özel Raportörün Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyarete ilişkin 18 Aralık 2017 tarihli rapor özetle: “Özel Raportör, işkence ve kötü muameleyle karşı Türkiye'deki kurumların, Anayasa ve mevzuatın prensipte yeterli güvence sağladığını düşünmektedir. 1960'lı ve 1990'lı yıllar arasında askeri darbeler geçiren Türkiye'de, bilhassa güvenlik operasyonlarında yaşanan işkence ve diğer tür kötü muamele uzun süre devam eden bir problem

³³ Abdurrahman Eren, Türkiye' de İnsan Haklarının Korunması Uluslararası Korunma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.294

³⁴ Mesut Gülmez, İnsan Haklarının Uluslararası Korunmasında Sözleşme Dışı Sistemler ve Türkiye, İçinde: Oya Çiftçi (Ed.), Türkiye' de İnsan Hakları, (Ankara,2000), s.188.

kaynağı olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) 2002 yılında iktidara gelmesinden sonra ve 2015 yılı ortalarına dek, işkence ve diğer tür kötü muameleye dair ihbarlarda büyük ölçüde azalma görülmüştür. Özel Raportör, 1990'lı yılların sonu ile 2007 arasında işkence ve diğer tür kötü muamelenin önlenmesi için kabul edilen tedbirleri takdir etmektedir. Bu tedbirler arasında gözaltı süresinin kısıtlanması, müdafiyeye hızlı erişim, tutukluların zorunlu tıbbi muayenesi, yakalanma, tutuklanma ve ifade alma süreçlerine daha sıkı standartlar getirilmesi ve terörle mücadele birimlerinde gözaltı odalarında ve tutukluların ifadelerinin alındığı odalarda görsel işitsel kayıt sistemlerinin kurulması gibi uygulamalar yer almıştır. Özel Raportör ayrıca, işkence suçuna yönelik zamanaşımı uygulamasının 2013 yılında kaldırılmasını da memnuniyetle karşılamaktadır. Özel Raportör, ziyareti sırasında görüştüğü tüm devlet yetkililerinin de belirttiği gibi, Hükümetin işkenceye karşı 'sıfır tolerans' politikasına bağlı olduğunu açık ve net olarak taahhüt etmesinden bilhassa memnuniyet duymaktadır." noktaları belirtilmektedir.³⁵

5.2. GENEL USULLER

Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı olarak kurulan ve 2006 tarihine kadar görev yapan İnsan Hakları Komisyonu, dünyanın her tarafından insan hakları ihlallerine karşı şikâyetler almaya başlamış fakat uzun bir süre bu ihlalleri çözüme kavuşturma yetkisine sahip olmadığı için şikâyetler sonuçsuz kalmıştır. Şikâyetlerin daha da artmasıyla birlikte İnsan Hakları Komisyonu, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1235 ve 1503 sayılı kararlarıyla, insan hakları ihlallerini incelemekle yetkilendirilmiştir. Günümüzde bu kararlar doğrultusunda gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini inceleme usulleri "1235 Usulü" ve "1503 Usulü" olarak adlandırılmaktadır.³⁶

³⁵ <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/Iskencenin-onlenmesi-ozel-raportoru-Turkiye-ziyareti-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 29.10.2019

³⁶ Ayhan Döner, İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Ve Avrupa Birliği Sistemi, Ankara 2003, s. 62.

5.2.1. 1235 Usulü

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin 1235 sayılı kararına dayanmaktadır. 1967 tarihinde alınan karar ile İnsan Hakları Komisyonu açık insan hakları ihlalleri ile ilgilenmeye yetkili kılınmıştır. Bu usul ile bir ülke hakkında, insan hakları ihlalleri konusunda yapılan şikâyetler BM'nin ilgili birimleri tarafından yapılan bir araştırma sonucunda gerçek olup olmadığı tespit edilmektedir.³⁷ İnsan Hakları Komisyonu, soruşturma yetkisiyle donatılmamıştır. Dolayısıyla Komisyon, önüne gelen şikâyetlerin her biri hakkında inceleme yaparak ihlalin olup olmadığına kararlar vermeye yetkili değildir. Komisyon, insan hakları ihlal iddialarının ülkeler bakımında gerçek olup olmadığını tespitiye yönelik araştırma ve inceleme yapma yetkisine sahiptir.³⁸

Usulün işleyebilmesi için öncelikle İnsan Hakları Komisyonu'nun önüne bir bildirim gelmeli, gelen bildirimden sonra İnsan Hakları Komisyonu araştırma yapıp kendi tavsiyelerini de ekleyerek Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bildirimde bulunmalıdır. İnsan hakkı ihlallerinin değerlendirilmesi kamuya açık toplantılarla yapıldığı için usulün şeffaflığı devletler üzerinde baskının oluşumuna sebep olmaktadır.

5.2.2. 1503 Usulü

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1970 tarihli 1503 sayılı kararına dayanır. İnsan Hakları Komisyonu'nun başvuruları soruşturmak üzere yetkilendirilmesiyle bir nevi 1235 usulünün tamamlayıcısı olma niteliği kazanmıştır. 1503 usulü birey hakkının ihlal edilip edilmediği ve mağduriyetinin nasıl giderileceği üzerinde durmamakta, sistematik insan hakkı ihlalleri ile ilgilenmektedir.

Bu usule bireylerin, toplulukların ve sivil toplum kuruluşlarının başvuru yetkisi vardır. Başvurular Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne yapılır. İddialara yönelik hükümetlerin de görüşü alındıktan sonra başvuru

³⁷ Halil Kalabalık, İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2013, s. 231.

³⁸ Fatih Karaosmanoğlu, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012, s. 137-138.

ular, İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Alt Komisyonu'nun oluşturduğu çalışma grubuna havale edilir. Söz konusu çalışma grubu, tüm iddiaları ve karşı iddiaları inceledikten sonra, ağır ve sistematik insan hakları ihlallerinin olduğu kanaatine varırsa, oy çokluğu ile olayı alt komisyona sunar. Alt komisyon da, yapacağı inceleme sonucunda söz konusu insan hakları sorununu İnsan Hakları Komisyonu'na iletir.³⁹ Komisyon, olayın kendisine gelmesinden sonra bir komite tarafından söz konusu ihlalin soruşturulmasına ya da kapsamlı bir inceleme başlatılmasına karar verebilir. Komisyon'ca genellikle kapsamlı bir inceleme başlatılmasına karar verilmektedir. İnceleme sonucunda durum ciddi bulunup ihlallerin devam ettiği anlaşılırsa Komisyon, BM Genel Sekreteri'nden ilgili hükümet ile görüşmesini isteyebilir ve ya bağımsız bir raportör atayabilir. İnceleme sonucunda Komisyon'ca; usulün kapatılmasına, gelecek yıl için olayın yeniden gündeme alınmasına ya da olaylarla ilgili devletlerin isimlerinin açıklanmasına karar verilebilir. 1503 usulünde görüşmeler gizli yürütülerek incelemeler kapalı oturumda gerçekleştirilir.

1503 Usulü başvurunun karmaşıklığı, incelemelerin gizli yürütülmesi, kararların tavsiye niteliğinde olması sebebi ile kendisinden beklenen faydayı verememiştir. 1503 Usulü gereği araştırmaya başlanabilmesi için bir ülkedeki insan hakları ihlallerinin belirli bir büyüklüğe ulaşması gerekmektedir. Bu durum insan haklarının hızlı ve etkili biçimde korunması prensibi ile az uyum sağlamaktadır. Global örgütün sorunlara daha genel yaklaşma formatı, konuya etkili biçimde eğilmesini de engellemektedir.⁴⁰

SONUÇ

Çalışmada, İnsan haklarının uluslararası alanda korunması bağlamında, Birleşmiş Milletler'in üstlendiği rol kuruluş aşamasından günümüze doğru gelerek anlatılmak istenmiştir.

³⁹ Fatih Karaosmanoğlu, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012, s. 138-139.

⁴⁰ Fatih Karaosmanoğlu, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012, s. 139

1945 yılında Birleşmiş Milletler kurulmuş, 1948 yılında İHEB kabul edilerek insan haklarının korunup geliştirilmesi açısından en önemli adım atılmıştır. İnsan Haklarının korunup geliştirilmesi İHEB ile başlayıp 1976 yılında ikiz sözleşmeler olarak bilinen MSHS ve EKSHS'nin yürürlüğe girmesiyle devam etmiştir. BM çerçevesinde kabul edilen bu üç sözleşme (İHEB, MSHS, EKSHS) insan haklarının uluslararası boyutta korunmasının yapıtaşını oluşturmaktadır.

İnsan haklarının korunmasını temel alan bu üç sözleşmeye ek olarak BM tarafından belirli konulara öngülenen diğer sözleşmeler de bulunmaktadır. Bu sözleşmelerden bazıları şunlardır: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muameleye ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi.

Birleşmiş Milletler Sistemi'nde insan haklarının korunması sözleşme içi ve sözleşme dışı sistemlerle sağlanmaktadır. Sözleşme içi sistemde devletler yukarıda bahsedilen sözleşmeleri kabul ederek o sözleşmenin sağladığı koruma mekanizmaları aracılığıyla insan haklarının uluslararası alanda korunmasına katkıda bulunmaktadırlar. Bahsedilen sözleşmelerde öngörülen koruma mekanizmaları genel olarak devlet başvurusu yoluyla denetim, rapora dayalı denetim ve bireysel başvurudur. BM Sistemi'nde sözleşme içi sistemi değerlendirdiğimizde insan haklarının uluslararası alanda korunması oluşturulan koruma mekanizmaları aracılığıyla sağlanmaktadır.

İnsan haklarının BM Sistemi içinde sözleşme dışı sistem ile korunması bir sözleşmenin onaylanmasından ziyade kuruluş belgesinin kabul edilerek kuruluş üyelik ilişkisinin sağlanmasıyla meydana gelmektedir. Sözleşme dışı sistem içerisinde insan haklarının korunması 1235 ve 1503 gibi genel usullerin yanında konu veya ülke temelli özel usuller aracılığıyla da mümkün olmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in kuruluş gayesi insan haklarının korunması değildir. Ancak Birleşmiş Milletler, insan haklarının uluslararası alanda korunması konusunda birçok katkı sağlamıştır. İHEB'in kabul edilmesiyle insan haklarının evrensel boyuta taşınması gerçekleştirilmiştir. BM sistemi içerisinde kabul edilen İkiz Sözleşmeler (MSHS, ESKHS) ve diğer sözleşmeler ile koruma mekanizmaları getirilmiş, insan haklarının uluslararası alanda korunması konusuna verilen önem artmıştır.

KAYNAKÇA

AKYÜZ Emine, Çocuk Hukuku Çocuk Hakları ve Korunması, Pegem Akademi, Ankara, 2012.

ALGAN Bülent/TİRYAKİ Refik, “Uluslararası Hukuk Açısından Uluslararası Organizasyonlar Ve İnsan Haklarının Korunması: Birleşmiş Milletler Örneği”, Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1

BOZKURT Enver, İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü, Ankara 2003.

ÇAĞIRAN M. Emin, Uluslararası Alanda İnsan Hakları, Barış Kitap, Ankara, 2011

ÇALIK Tacettin, “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 1, 2016.

DEMİR Esra, “İnsan Haklarının Evrenselliği Görüşü Karşısında Kültürel Rölativizm”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 3, 2008.

DOĞAN İlyas, İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Astana Yayınları, 2015.

DÖNER Ayhan, İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Ve Avrupa Birliği Sistemi, Ankara, 2003.

EREN Abdurrahman, Türkiye' de İnsan Haklarının Korunması Uluslararası Korunma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

GEMALMAZ Mehmet Semiz, Ulusüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.

GÜLMEZ Mesut, İnsan Haklarının Uluslararası Korunmasında Sözleşme Dışı Sistemler ve Türkiye, İçinde: Oya Çiftçi (Ed.), Türkiye' de İnsan Hakları, (Ankara,2000)

KALABALIK Halil, İnsan Hakları Hukuku, Ankara 2009.

KALABALIK Halil, İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2013.

KAPANİ Münci, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, Şubat 1987.

KARAOSMANOĞLU Fatih, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2012.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/130-iskenceye-ve-diger-zalimane-gayriinsani-veya-kucultucu-muamele-veya-cezaya-kars-birlesmis-milletler-sozlesmesine-ek-ihtiyari-protokol/>

<https://www.tihek.gov.tr/ulusal-onleme-mekanizmasi/>

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/116-her-turlu-irk-ayrmlcgnn-ortadan-kaldrlmasna-iliskin-uluslararası-sozlesme/>

<http://www.cocukhaklariizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-haklarına-dair-sozlesme>

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/Iskencenin-onlenmesi-ozel-raportoru-Turkiye-ziyareti-raporu.pdf>

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/kanuntbmmc086/kanuntbmmc08604750.pdf

DİĞER KAYNAKLAR

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi